PAUL CONRAD SAMUELSSON

EXPERIMENTALISMEN OCH FILOSOFISKA INTUITIONER

> Det har gradvis klargjorts för mig, vad varje stor filosofi hitintills varit: nämligen sin författares självbekännelse och en art av ofrivillig och omedveten biografi.
>
> Friedrich Nietzsche, *Bortom gott och ont*, § 6

1. INLEDNING

Hur vet du att det är fel att döda för nöjes skull? Hur vet du att Aristoteles inte nödvändigtvis behövt vara filosof? Hur vet du att Smith inte vet att Brown är i Barcelona?

Gissningsvis har du kommit att hålla dessa omdömen som resultat av den filosofiska fallmetoden. Exempel på denna finns redan i Platons tidiga dialoger: Sokrates utmanar vedertagna definitioner av kunskap, vänskap och dygdighet genom att formulera en hypotetisk situation där motståndarens föreslagna definition är uppfylld, men där det uppenbarligen saknas kunskap, vänskap eller dygdighet. Sådan argumentation har blivit en omfattande del av teoretiserandet i ämnen som normativ etik, kunskapsteori och semantik. Fallmetodens grundtanke är att intuitioner som uppstår hos läsaren av ett fall är epistemiskt relevanta för filosofiska syften. Detta kan exempelvis vara att visa på konsekvensetikens osmakliga konsekvenser, den tredelade kunskapsteorins otillräcklighet eller hur möjligheten till tvillingvärldar gör gällande att deskriptivistiska teorier om namn bör ifrågasättas. Essentiellt är tanken att intuitioner kan utgöra de filosofiska teoriernas data.

På senare tid har denna syn på intuitioners användbarhet blivit ifrågasatt. Givet att det inte är uppenbart hur de uppstår, varför tro att de stämmer? Kan de inte blott *verka* sanna? Länstolsfilosofin kritiseras i allt större utsträckning för att anta intuitionernas sanningshalt utan att kunna bevisa den, och för att upprätthålla förhållandevis allomfattande filosofiska teorier med hjälp av dem. Kritik mot filosofisk metod finns på flera håll i historien, men under de senaste två decennierna har en urskiljbar och sammanhängande rörelse uppstått som utmanar

Filosofisk tidskrift 2020 nr 2, 22–35

intuitionernas epistemiska gångbarhet, enhetligt och noggrant. Denna rörelse har kommit att kallas *filosofisk experimentalism*, och för en serie program mot traditionell länstolsfilosofi. Deras slutsatser kan ha stora konsekvenser för den analytiska skolan – vill man tro vissa anhängare, kräver de att många långlivade debatter överges.

Den experimentalistiska litteraturen är redan stor och svåröverskådlig. Däri ryms stråk av argumentation vars syn på intuitioners natur är inkommensurabla – dock går det att urskönja många gemensamma grundtankar. I denna uppsats kan jag bara ge form åt den generella andan av programmet. Detta genom att studera några enskilda experimentalistiska bidrag och några svar från anhängare av den motställda uppfattningen, som här kallas ”intuitionistisk”.

2. VAD ÄR INTUITIONER?

Filosofiska fall kan tjäna flera funktioner. Många har som syfte att väcka breda frågor eller ge exempel på konsekvenserna av en filosofisk teori, snarare än att ge upphov till en intuition. Intuitioner kan således förstås som omdömen som uppstår hos läsaren av en *materiell* fallkonstruktion. Materiella fall är sådana som utmanar vår definition av ett fenomen, och skiljer sig på så sätt från fall som är provokativa eller illustrativa. En materiell fallkonstruktion vilar i slutändan på en fråga som ska frammana ett binärt svar: *Visste Smith P? Är det rätt att dra i spaken? Refererar ”Gödel” till Gödel eller till Schmidt även om Gödel inte skulle ha bevisat fullständighetsteoremet?* Tanken är att dessa intuitioner inte enbart säger något om vad läsaren av fallet tycker, utan att de framgångsrikt spårar den oberoende verkligheten.

I denna uppsats diskuteras intuitioner som resultat av en icke-reflektiv psykologisk process. Det innebär att intuitioner är spontana omdömen som uppstår utan att intuitören gör medvetna överläggningar. Denna syn på intuitionen som ett automatiskt reagerande inherent system framställs nog tidigast i David Humes (1711–1776) moralfilosofi: moraliska omdömen uppstår inte ur ”kedjor av argument och induktion” utan genom ”omedelbar känsla och fina interna sinnen” (Hume 1777/1960). Detta bröt med den tidigare Platonska traditionen som höll intuitioner för att vara resultatet av välövervägda resonemang, och som framförallt Kant förespråkade i modern tid. Humes syn lämpar sig dock bättre av flera skäl – främst för att intuitiva omdömen görs alldeles för snabbt för att kunna vara resultat av medveten överläggning (Haidt

2001). Nu konceptualiseras detta ”fina interna sinne” som den psykologiska fakulteten ”intuition” som via materiella fallkonstruktioner kan ge upphov till enkla, binära omdömen, ”intuitioner”.

En föreställning om intuitionen som ett psykologiskt instrument, kvalitativt snarlikt sådana perceptuella organ som syn, hörsel, balans etc., medför möjligheten att behandla intuitioner som data och att motivera filosofiska teorier genom att visa att de fångar upp intuitionerna och förklarar dem: en metod som filosofer brukar kalla ”reflektivt ekvilibrium”, efter John Rawls (1971). Konsekvensen av en intuition-som-instrument-föreställning är att vetenskapens välutvecklade metodologi kan appliceras direkt på filosofisk debatt. Under denna förutsättning har den filosofiska experimentalismen vuxit fram.[1] Nedan, i § 8, diskuterar jag kort om filosofer verkligen använder intuitioner som bevis.

3. EXPERIMENTALISMEN

Experimentalisterna är alltså filosofer som har dragit implikationerna av instrument-föreställningen hela vägen. Om filosofisk intuition är ett psykologiskt instrument kan dess *reliabilitet*, dvs. dess förmåga att ge upphov till sanna omdömen, undersökas experimentellt. Där filosofer generellt antagit att intuitionernas omedelbara känsla av att stämma rättfärdigar dem, anser experimentalisterna att det fortfarande är öppna frågor huruvida intuitionerna är sanna och intuitionen tillförlitlig. Vidare menar de att intuitioner endast kan åberopas som evidens om intuitionens reliabilitet kan fastställas efter vetenskapens kriterier. Preliminära experimentella resultat tycks göra gällande att detta inte är fallet.

Exempelvis visar Swain, Alexander och Weinberg (2008) i ett experiment att intuitioner angående epistemologiska fall i viss mån påverkas av ordningen fallen presenteras i. När försökspersonerna får läsa flera fall i rad, balanserar de ofta ut sina omdömen baserat på hur enkelt det var att fälla ett omdöme om det tidigare fallet. Om det lästa fallet är ett ”gränsfall”, kommer subjektet med stor sannolikhet ge ett jakande omdöme om det tidigare fallet uppenbarligen fordrade ett nekande svar, och vice versa. I karaktäristisk anda skriver författarna att ”denna insta-

1. Dock finns fortfarande filosofer på den platonska sidan av intuitionsdebatten. Mest uppseendeväckande är kanske den kanadensiska filosofen James Brown som i en intervju hävdat, till synes utan ironi, att insikten att man kan få kunskap genom att resonera kring tankeexperiment fick honom att ”trilla ur stolen”.

bilitet underminerar intuitionernas påstådda status som evidens, så att filosofer som använder intuitioner inte längre kan vila bekvämt i sina länstolar" (Swain, Alexander och Weinberg 2008).

Liknande asymmetrier har hittats inte bara inom individer, utan mellan kön (Buckwalter och Stich 2013), och på basis av etnicitet (Weinberg, Nichols och Stich 2001; Machery et al. 2004) och utbildning (Weinberg, Nichols och Stich 2001). Författarna menar sig generellt visa att intuitionen inte kan vara ett reliabelt instrument och att filosofins intuitionsbaserade projekt måste överges eller modifieras kraftigt – ofta till den grad där de empiriska vetenskapernas metoder vore mer exakta och uttömmande. Om filosofins länstolsprojekt – sökandet efter kunskap om moral, epistemologi, semantik *a priori* – ska vara gångbart är det ett stort problem om dess data är tvetydiga.

Men om nu olika människors intuitioner går stick i stäv, finns det ändå vissa intuitioner vi har bättre skäl att lita på? Vissa filosofer har yrkat på det s.k. "expertisförsvaret" som gör gällande att professionella filosofers intuitioner inte kan jämföras med lekmäns (Kauppinen 2007; Sosa 2010). Yrkesfilosofer har filosofisk *kompetens*, och är disponerade att fälla bättre filosofiska omdömen. Precis som vi förväntar oss att matematiker ska vara duktigare på att fälla matematiska omdömen och att olympiska pilbågsskyttar ska träffa närmare tavlans mitt, borde filosofer vara duktigare på att hantera fallkonstruktioner. Detta argument är knappast fruktbart: expertpilbågsskyttar och matematiker kommer i regel fram till eller siktar mot samma resultat, medan expertfilosofer sällan kommer fram till samma intuitiva omdömen och ofta inte är eniga om hur ett korrekt svar skulle se ut. Än värre: filosofers och lekmäns intuitiva omdömen verkar inte skilja sig åt betydelsevärt (Nagel 2012).

Argument av liknande karaktär har även använts för att försöka rädda särskilda sorters intuitioner. Framförallt har man sökt, i ljuset av experimentalisternas forskning, att rädda de intuitioner som inte tycks påverkas av irrelevanta faktorer. Dessa har man på olika sätt försökt karaktärisera som *exceptionella omdömen*. Lika expertomdömen har de någon egenskap som gör dem mer epistemiskt pålitliga – de har hållits för "*common sense*", "konsensus-intuitioner" eller "intuitioner födda ur djup reflektion". Dessa särskilt robusta intuitioner, vare sig de nu är självevidenta eller globalt överenskomna, klarar givetvis experimentalisternas kritik men gör å andra sidan intuitionismen impotent: om bara de mest uppenbara och självklara intuitionerna får försanthållas är en stor del av den samtida filosofiska debatten ogrundad.

4. Jennifer Nagels analogi

Ett framstående bemötande av experimentalisternas kritik har getts av den kanadensiska filosofen Jennifer Nagel (2012). Nagel ger efter för experimentalisternas empiriska ideal, varför hennes uppsats till största del består av experimentell psykologisk forskning. Hon menar sig kunna visa att intuitioner om epistemologiska fallkonstruktioner är lika reliabla som perceptioner – vilket borde vara tillräckligt för att vi ska ge dem vår epistemiska tilltro.

När vi läser epistemologiska fallkonstruktioner aktiveras särskilda delar av vår hjärna. Intressant nog aktiveras samma delar när vi använder vår s.k. ”tankeläsningsförmåga”, dvs. vår förmåga att förstå vilka mentala tillstånd andra människor befinner sig i. Vi kan exempelvis – med förvånansvärd träffsäkerhet – veta hur andra människor mår, baserat på deras ansiktsuttryck eller på information om deras liv. När vår vän får reda på att hon inte blivit antagen till doktorandutbildningen hon desperat strävat efter i flera år, drar vi korrekt slutsatsen att hon är besviken. Om epistemologisk intuition är en instans av denna tankeläsningsförmåga så kan vi, menar Nagel, anta att den är reliabel eftersom vi kan visa experimentellt att tankeläsning är det. Den epistemologiska intuitionen kan så att säga kalibreras via tankeläsningsförmågan, om det stämmer att intuitionen använder samma hjärnkretsar som tankeläsningen.

Den andra delen av Nagels uppsats visar att de effekter som de ovanstående författarna har uppmärksammat *också påverkar perceptionen*. Det är välkänt att perceptionen påverkas av kön, kontext, motivation och emotioner – men det innebär inte att perceptionen inte kan ge oss kunskap.

Argumentet är ett intressant *tu quoque*: om intuitionen är ett psykologiskt instrument som kan läsa av relevanta fakta hos världen, kan den inte förväntas vara perfekt sanningsgivande. Perception och vetenskaplig metod är knappast det. Det är att ställa upp en halmgubbe av filosofin att mena att stora delar av det filosofiska projektet står och faller med intuitionens fullständiga universalitet.

5. Mot perceptionens och intuitionens ekvivalens

Nagels argument hänger på att ”Det [inte] finns uppenbara hinder för att se på epistemologiska fall-intuitioner som produkter av vår vanliga

tankeläsningsförmåga" (Nagel 2012, s. 521). Andra filosofer har också menat att filosofiska intuitioner och perceptuella omdömen har stora likheter på relevanta punkter och därför borde åtnjuta samma förtroende (Bealer 1992; Sosa 1998). Om det stämmer så leder experimentalisternas kritik till att all vetenskap måste överges.

Men det finns skäl att förkasta en analogi mellan intuition och perception. Ett sådant, föreslaget av Jonathan Weinberg (2007), är att perceptionen, till skillnad från intuitionen, är en "hoppfull" (eng. *hopeful*) process. Med denna kryptiska terminologi menar Weinberg att det finns en möjlighet att ta reda på vilka sorters fel som gjorts när forskare slutit sig till inkorrekta perceptuella omdömen, så att forskare kan utvärdera vilken av två motstridiga observationer som är fel. Särskilt, tänker sig Weinberg, är perceptionen olik intuitionen för att dess potentiella felkällor uppenbarar sig i perceptionen. Försöker man exempelvis avgöra om en siluett i en mörk skog är en hund eller en varg, framstår upplevelsen av att titta på siluetten som mörk. Det perceptuella omdömets transparens innebär att observatören kan justera sin tilltro till det på ett sätt som det intuitiva omdömet helt enkelt inte tillåter. Således skriver Weinberg att "När vi undersöker intuitionens output i vårt medvetande, ser vi att den saknar den rikhet [*richness*] som präglar sinnesperceptionen" (Weinberg 2007, s. 335).

Förmågan att kunna förstå när sinnesintryck är missvisande är oundgänglig för perceptionens epistemiska värde. Weinberg tänker sig att förmågan att kunna avgöra när en perception är fel *och varför* också gäller för vetenskapens högre nivåer: vetenskapsmän kan debattera om en observation är riktig eller inte eftersom de kan härleda sina teoriers uppbyggnad från "enkla" perceptioner till komplicerade teoretiska konstruktioner och undersöka fel som kan begås under sådana processer. Filosofer, å andra sidan, har inte den möjligheten, utan får i stället tala ilsket bakom ryggen på kollegan som har inkorrekta intuitioner om motbjudande slutsatser eller kinesiska rum. Eftersom det inte finns något hopp om att hitta felkällorna till intuitionen är den, menar Weinberg, hopplös för framgångsrikt vetenskapligt bruk.

En sammanfattning: de förstnämnda experimentalistiska bidragen angrep intuitionens reliabilitet, dvs. sannolikheten att instrumentet gav upphov till korrekta omdömen. Angreppen byggde på att man försökte visa att människans intuition kan manipuleras av epistemiskt irrelevanta faktorer och förmodligen varierar aktivt, något som gör den till en olämplig beviskälla. Nagels svar gick ut på att visa att dessa

effekter är kompatibla med att intuition är lika användbar som perception. Weinbergs disanalogi mellan perception och intuition försökte slutligen visa att det inte räcker med att intuitionen är lika reliabel som perceptionen, utan att den också måste vara lika ”hoppfull”. Debatten går således bortom frågor om intuitionens natur, och frågar, mer generellt, vilka epistemiska egenskaper ett instrument måste ha för att vara tillförlitligt.

6. INTUITIONISMENS METODOLOGISKA FRAMTIDSUTSIKT

Nietzsche, en av vår traditions mest obstinata antifilosofer, var mycket misstrogen mot intuitionismen: ” … vad som händer i grund och botten är att en fördom, ett infall, en ’ingivelse’, som mest en abstraherad och förfinad hjärteönskan, försvaras på grunder som uppsökts av dem [filosoferna] efter faktumet … och döps sedan till ’sanningen’ … ” (Nietzsche 1886/2014, § 5). Den experimentalistiska kritiken är kanske vår samtida förlängning av denna sorts debunkingargument: genom att visa på intuitionens mänskliga börda vill man underminera skälen att tro på den. Men jämte frågan om intuitionens användbarhet som instrument står ett liknande, eventuellt bredare, problem, nämligen om intuitionismen är ett fruktbart forskningsprogram.

Till denna fråga har redan antytts ett svar. Om de enda intuitionerna som är gångbara är intuitioner som inte är omstridda kommer det vara mycket svårt att argumentera för eller emot någon filosofisk teori överhuvudtaget, eftersom även ”grundläggande” intuitioner är kontroversiella. Konsekvensen av att bygga sofistikerade filosofiska teorier på osäkra intuitioner är att en större del av argumentationen vigs åt teoretiska överväganden, och ju större roll teoretiska överväganden spelar i argumentationen desto mer kan filosofen själv avgöra vilka intuitioner som behöver förklaras bort, varvid intuitionen själv bara ges en retorisk funktion. Om det är fritt fram att förklara bort intuitioner som inte passar ens teori kan alla teorier försvaras.

Ta som exempel fallet med utilitaristernas trolley-problem-problem. Det är väl känt att läsare av trolleyfall är mer benägna att dra i en spak för att byta ett liv mot tre än att knuffa någon framför spåren för att uppnå samma resultat (det s.k. *fat man case*). Om utilitarismen stämmer kan inte båda dessa intuitioner vara sanna och därför måste en av dem förklaras bort. Detta har lett vissa utilitarister till att argumentera för att den senare intuitionen är falsk och uppstår som ett irrationellt

svar på den emotionella situationen (Greene et al. 2001). Men eftersom inga intuitioner med någon säkerhet kan bekräftas kan vi inte veta att emotionell inblandning förgiftar dem – den skulle lika gärna kunna förbättra eller förfina dem.

Ett sätt att testa intuitionernas sanningsvärde kunde vara att se om de spelar en oundgänglig roll i vetenskapen. Om framgångsrika vetenskapliga program har krävt att intuitioner har använts, finns det skäl att anta att de träffsäkert speglar världens beskaffenhet och inte bara ger uttryck för intuitörens psykologi. Detta brukar kallas för ett *no miracles argument*. Men vetenskapen ger snarare skäl att tro att intuitionerna är missvisande. Relativitetsteorins syn på tid och rum, och kvantmekaniken, går starkt emot metafysiska intuitioner. Exempelvis säger fysikern Robert Cummins att ”[f]ysikfilosofer intresserade av rum och tid konsulterar inte längre sina intuitioner, de frågar hur vi måste förstå rum och tid om de fysiska teorier som åberopar dem ska vara sanna och ha förklaringsvärde” (Cummins 1998, s. 126). Liknande fall förekommer i den kognitiva neuropsykologin, exempelvis i omtolkningen av emotionsbegreppet – som där används utan referens till emotioners medvetna aspekter (LeDoux 1996; 2000). Om intuitioner inte spelar en intressant roll i vetenskapliga projekt efter att filosofin ”gjorts vetenskaplig” har vi, återigen, oberoende av frågan om intuitionens reliabilitet, inga skäl att använda dem.

7. TILLGÄNGLIGHETSPRINCIPEN

Diskussionen ovan har, hoppas jag, visat på en djup och varierad kritik av intutionismen. Samtidigt saknar den något, som jag endast kan börja utveckla här. Programmet som experimentalisterna driver tycks hänga på analogiproblemet – varje argument som lyfts verkar kunna bemötas med ett *reductio ad skepticum* genom att visa att perceptionen har liknande brister utan att vara opålitlig. Disanalogiargumenten som finns till hands är inte tillräckligt starka: Weinbergs hoppfullhetskriterium eller, i liknande anda, Robert Cummins kalibreringskriterium (1998)[2]

2. Cummins menar till exempel att Galileis nyutvecklade teleskop, med vilket man kunde se berg på månen (en högst kontroversiell observation för tiden), kunde berättigas genom att teleskopet ”kalibrerades” på jordens berg först, för att se till att det var reliabelt. Men, menar han, detta går inte att göra med intuitioner, eftersom det inte finns några ”säkra” intuitioner som vi kan prova att använda intuitionen på först. Nagels förslag att vi kan kalibrera epistemologisk intuition genom att använda vår tankeläsningsförmåga på andra mentala tillstånd, visar på möjligheten till ett motexempel.

– att intuitionen inte har något annat instrument som den kan kalibreras mot – erbjuder blott mjukt motstånd. Hoppfullhet räddar inte perceptionen eftersom hoppfullheten bara framstår i perceptionen, och kalibrering av perceptioner kan givetvis bara göras med hjälp av andra perceptioner. Intuitionister kan fortfarande försvara sin metodologi genom att hävda att de är i stånd att ställa sina intuitioner i ett reflektivt ekvilibrium och att deras teorier då kommer att äga liknande epistemisk trovärdighet som perceptionsvetenskapens. Sammanlagt lyckas de kritiska argumenten som bäst visa på att man måste vara mer försiktig med intuitioner än med perceptioner. Experimentalisterna hoppas uppenbarligen få något mer gjort.

Jag ska här argumentera för en skarpare skiljelinje. Premissen som har lett till det dialektiska stilleståndet är tanken att empiriska forskare och filosofer, lika eller olika instrument till trots, sysslar med samma typ av undersökningar. Cummins (se ovan) antar exempelvis i ett inledande stycke att ”som procedur är reflektivt ekvilibrium helt enkelt en bekant sorts normal vetenskaplig metod med ett nytt namn” (1998, s. 113). Det är lätt att se varför perceptionsanalogin blir framstående under sådana antaganden.

Den blir dock mindre väsentlig om vi istället beaktar disanalogin mellan intuitionismens och den perceptuella vetenskapens mer generella idé. Vetenskapens metodologi, ”perceptionismen”, står i ett annat förhållande till sin undersökningsdomän än vad intuitionismen gör till sin. Forskare använder perceptioner för att skapa explanatoriska och prediktiva teorier om våra gemensamma perceptioner, medan intuitionismen knappast använder intuitioner för att skapa teorier om våra gemensamma intuitioner. Intuitionistiska filosofer försöker beskriva en filosofisk verklighet som existerar oberoende av intuitioner. Det intuitionistiska målet, att utarbeta och försvara objektiva, reella – i mångas mening nödvändiga – filosofiska teorier, är inte kongruent med dess metod, på samma sätt som vetenskapens är.

Naturvetenskapliga forskare behöver inte föreställas som arbetandes ”materiellt”. Deras projekt hänger inte på att deras metod beskriver en objektiv värld, oberoende av perceptioner. Naturvetenskaplig forskning får sin legitimitet av att perceptionerna som används som data *utgör* den perceptuella värld som studeras. Vetenskap kategoriserar världen som den upplevs av oss. Självklart handlar det inte om att beskriva världen som den framstår för oss *vid första anblicken*, men om det finns fenomen som inte på något sätt interagerar med vår perceptuella verk-

lighet skulle de inte vara undersökningsobjekt för en forskare. Intuitionismen, däremot, tycks just mena att filosofiska sanningar inte utgörs av intuitioner, och att intuitionerna blott orsakas av fenomenen. Låt då säga att vetenskapens undersökningsområde är *tillgängligt* för dess metodologi. *Tillgänglighetsprincipen* lyder då:

T: Teorier är bara berättigade om de nyttjar data som utgör teorins domän.

Denna princip är inte invecklad och har relativt oimponerande implikationer: vill man försvara en teori om mänskligt beteende måste man observera mänskligt beteende, det räcker inte med att formulera en abstrakt teori som på tillräckligt många punkter stämmer överens med andra åsikter man har; vill man försvara en teori om magnetism måste man undersöka magneter och inte blott sin uppfattning av dem, och så vidare. Vikten av tillgänglighetsprincipen lär vi oss av misslyckade forskningsprogram. Särskilt väl belyses principen nog av den strukturalistiska psykologins fall.

Programmet påbörjades i slutet av 1800-talet och utgjorde det första experimentella psykologiska forskningsparadigmet, innan det övergavs för den konkurrerande funktionalismen. Strukturalismens grundtanke var att medvetandet kunde undersökas genom systematiserad introspektion av tränade ”introspektionister”. Idag omnämns dess undergång som en obligatorisk men ointressant brasklapp i början av varje psykologisk lärobok: eftersom medvetandet utgörs av en stor mängd omedvetna processer kunde man helt enkelt inte lösa de frågor som strukturalisterna framställt med introspektion. I stället byggdes komplicerade teoretiska omvägar för att kunna ackommodera de data som ständigt undflydde det introspektionistiska fackverket.

Ett särskilt påtagligt exempel av strukturalismens misslyckande relateras av Edwin Boring (1946) som vittnar om en hätsk debatt vid *Sällskapet för Experimentella Psykologer* där Titchener, en av strukturalismens främsta företrädare, utbrast till kollegan Holt: ”Du ser att grönt varken är gulaktigt eller blåaktigt!” på vilket Holt ska ha svarat: ”Tvärtom, det är uppenbart att grönt är den gul-blå som är just exakt lika blå som den är gul.”

Exemplet ger kanske främst en komisk effekt, men likheten med vissa filosofiska debatter undgår inte läsaren: det saknas hoppfullhet, intersubjektiv prövbarhet och möjlighet till kalibrering – men även något annat. Strukturalismens stora problem var att medvetandets mekanismer

inte stod tillgängliga för medvetna upplevelser. Medvetandet utgörs trots allt inte endast av medvetna upplevelser utan också av en hjärna med otaliga omedvetna processer som avgör medvetandets egenskaper.[3] Även om strukturalisterna inte hade hamnat i så många utdragna tvister om saker som färgers ”grund”, hade det aldrig stått klart att de lyckats säga något om hur medvetandet fungerar, bortom hur det upplevs – ett problem vi nu återfinner hos intuitionismen.

Tillgänglighetsprincipen säger således att data som används för att motivera en teori måste utgöra forskningsobjektet. Vill man beskriva medvetanden måste man ha tillgång till medvetandets processer, alltså är kognitiv neuropsykologi ett mer lämpat paradigm som också har visat sig mer framgångsrikt. Vill man beskriva moralen med intuitioner måste intuitioner utgöra en del av moralen. Enligt intuitionismen utgör intuitioner inte moralen eftersom den moraliska verkligheten inte förändras när våra intuitioner gör det. Dock skulle givetvis perceptionsvärlden se annorlunda ut i en värld där vi erfor andra perceptioner.

Att följa tillgänglighetsprincipen hela vägen innebär att perceptionen inte förväntas ge kunskap bortom perceptionsvärlden. Det enda forskaren gör är att formulera människans upplevelse. För vissa filosofer är detta ett surt äpple att bita i, men det ska noteras att positionen som beskrivs inte är idealistisk eller anti-realistisk: det görs inte gällande att det inte finns någon värld som är oberoende av människans upplevelse. Men från realismen – ståndpunkten att det måste finnas en objektiv värld av någon sort – följer inte att vår intuition gör sanna utsagor om en sådan värld. För detta behövs ett *no miracles*-argument, och intuitionismen erbjuder inte några mirakel i form av förutsägelser eller förklaringar. Tidigare kunde intuitionismen hänvisa till naturvetenskapens framgångar och hävda att de använde samma metodologi. Nu hoppas jag ha visat att detta inte är ett berättigat argument.

Att perceptionsvetenskap inte kan antas ge kunskap om en perceptionsoberoende värld är knappast en ny tanke. Här borde vi låta oss övertygas av de filosofiska stråk som har gjort gällande att människan inte betraktar eller kan beskriva världen ”objektivt”. I enlighet med filosofer som Kant borde vi säga att den ”objektiva världen”, tinget-i-sig, eventuellt kan antas finnas och ha vissa egenskaper som dock inte är

3. Här förstås begreppet ”medvetande” som en naturlig sort, som en egenskap hos biologiska hjärnor som ger upphov till en upplevelse. Strukturalismen försökte alltså använda introspektioner för att undersöka medvetandets inre mekanismer, en domän som inte var tillgänglig för de medvetna upplevelserna. Hade de blott försökt kartlägga medvetna upplevelser med introspektion, hade de givetvis uppfyllt tillgänglighetsprincipen.

oss tillgängliga och som vi inte kan undersöka. Däremot borde vi bryta med Kant och mena att vi med intuitioner – som han kallade ”rena intuitioner” – inte kommer åt en ”objektiv sanning” om verkligheten. Även filosofer som Kuhn, Feyerabend, Putnam och Rorty har på olika sätt försvarat liknande föreställningar om vetenskapens natur.

Utan att förbjuda möjligheten till vetenskaplig realism poängteras här bara att vetenskap, till skillnad från intuitionistisk filosofi, ”fungerar utan det antagandet”.[4]

8. ANVÄNDS INTUITIONER SOM BEVIS?

Det är kanske inte givet att filosofer använder intuitioner i enlighet med beskrivningarna i denna uppsats, det vill säga för att bevisa objektivt sanna teorier. Bland andra har filosofen Herman Cappelen föreslagit att ”intuitions-prat” egentligen handlar om vanliga trosföreställningar (Cappelen 2012). Enligt honom är intuitioner helt enkelt manifesteringar av föreställningar en filosof redan försanthåller och som filosofiska fall hjälper till att frammana. Filosofi handlar inte om att bevisa teorier med data utan om att ställa trosföreställningar i ett reflektivt ekvilibrium för att förbättra koherensen i vårt tänkande. Sådana föreställningar om filosofin, som påminner om Reichenbachs ”tre uppgifter för epistemologi” – beskrivandet, kritiserandet och förbättrandet av vårt teoretiska arbete – är kompatibla med att andra filosofer sysslar med andra saker. En debatt om vad filosofer ”egentligen gör” med målet att hitta ett universellt svar, hotar att bli missvisande eller psykoanalytisk.

Jag ska inte ge en fullständig beskrivning av Cappelens argument här, utan poängterar bara att många filosofer åtminstone beter sig som om de använder intuitioner som bevis: även många som inte uttalat använder en intuitionistisk metodologi tvistar om vilka intuitioner som stämmer, erbjuder s.k. *error theories* – teorier om varför vi har fel intuitioner i vissa fall (se ex. § 6 ovan) – för att försvara sina teorier, och verkar mena att intuitioner och teorier de tror på stämmer – något som vore oviktigt om de inte försökte bevisa sanna teorier med intuitioner som bevis (Climenhaga 2018).

4. Detta var Pierre-Simon Laplace berömda – förvisso apokryfiska – svar på varför hans astronomiska avhandling om planeternas banor aldrig postulerar guds existens. I liknande anda har många filosofer föreslagit att vetenskap fungerar utan postulatet om en värld ”oberoende” av människan.

9. SLUTSATS

Experimentalismen har hittat ett sätt att återväcka den anti-materiella traditionen, förd av filosofer som Protagoras, Hegel, Nietzsche, och Rorty. Historiskt har denna tradition misslyckats eftersom den inte har erbjudit några tillfredsställande argument. När Nietzsche sagt: ”intuitionism är blott självbiografi”, kunde man svara: ”det är den inte”, och när Rorty sagt: ”det finns helt enkelt inte något intressant sagt om begrepp som ’sanning’ i filosofins historia”, kunde man svara: ”det finns det visst”. Experimentalisterna har framfört intuitiva skäl att överge intuitionismen. De har därför inte bevisat att den traditionella länstolsfilosofin inte *kan* rättfärdigas, men det är värt att fråga sig, i ljuset av kritiken, på vilka sätt en vetenskaplig filosofi med intuitioner som data är mer intressant än ett forskningsprogram som den strukturalistiska psykologin. Filosofer borde ta längre steg för att visa att deras metodologi faktiskt är tillräcklig för deras mål. Risken finns både att intuitioner snarare än att förklara Kunskap och Moral, förklarar hur människor tänker om sådana begrepp, och att *om* filosofins syfte är något mer än en sådan förklaring så är dess mål otillgängligt för dess metod.

LITTERATUR

Bealer, George. 1992. ”The Incoherence of Empiricism”. *Aristotelian Society Supplementary Volume* 66, nr 1, s. 99–138.

Boring, Edwin G. 1946. ”Mind and Mechanism”. *The American Journal of Psychology* 59, nr 2, s. 173–92.

Buckwalter, Wesley och Stephen Stich. 2013. ”Gender and Philosophical Intuition”. I *Experimental Philosophy*, red. Joshua Knobe och Shaun Nichols, vol. 2, s. 307–46. Oxford: Oxford University Press.

Cappelen, Herman. 2012. *Philosophy without Intuitions*. Oxford: Oxford University Press.

Climenhaga, Nevin. 2018. ”Intuitions are Used as Evidence in Philosophy”. *Mind* 127, nr 505, s. 69–104.

Cummins, Robert C. 1998. ”Reflection on Reflective Equilibrium”. I *Rethinking Intuition*, red. Michael DePaul och William Ramsey, s. 113–28. Lanham: Rowman & Littlefield.

Greene, Joshua, Brian Sommerville, Leigh Nystrom, John M. Darley och Jonathan D. Cohen. 2001. ”An fMRI Investigation of Emotional Engagement in Moral Judgment”. *Science* 293, nr 5537, s. 2105–08.

Haidt, Jonathan. 2001. ”The Emotional Dog and Its Rational Tail”. *Psychological Review* 108, nr 4, s. 814–34.

Hume, David. (1748) 1960. *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*. La Salle: Open Court.

Kauppinen, Antti. 2007. ”The Rise and Fall of Experimental Philosophy”. *Philosophical Explorations* 10, nr 2, s. 95–118.
LeDoux, Joseph 1996. *The Emotional Brain: The Mysterious Underpinnings of Emotional Life*. New York: Simon & Schuster.
———. 2000. ”Emotion Circuits in the Brain”. *Annual Review of Neuroscience* 23, nr 1, s. 155–84.
Machery, Edouard, Ron Mallon, Shaun Nichols och Stephen Stich. 2004. ”Semantics, Cross-cultural Style”. *Cognition* 92, nr 3, s. 1–12.
Nagel, Jennifer. 2012. ”Intuitions and Experiments: A Defence of the Case Method in Epistemology”. *Philosophy and Phenomenological Research* 85, nr 3, s. 495–527.
Nietzsche, Friedrich. (1886) 2014. *Beyond Good and Evil*. London: Penguin.
Rawls, John. (1971) 1999. *A Theory of Justice*, 2. uppl., Cambridge, MA: Harvard University Press.
Sosa, Ernest. 1998. ”Minimal Intuition”. I *Rethinking Intuition*, red. Michael DePaul och William Ramsey. Lanham: Rowman & Littlefield. s. 257–69.
———. 2010. ”How Competence Matters in Epistemology”. *Philosophical Perspectives* 24, nr 1, s. 465–75.
Swain, Stacey, Joshua Alexander och Jonathan Weinberg. 2008. ”The Instability of Philosophical Intuitions: Running Hot and Cold on Truetemp”. *Philosophy and Phenomenological Research* 76, nr 1, s. 138–55.
Weinberg, Jonathan M., Shaun Nichols och Stephen Stich. 2001. ”Normativity and Epistemic Intuitions”. *Philosophical Topics* 29, nr 1–2, s. 429–60.
Weinberg, Jonathan M. 2007. ”How to Challenge Intuitions Empirically without Risking Scepticism”. *Midwest Studies in Philosophy* 31, nr 1, s. 318–43.